

כנ"ל – ש"ל ש'חייש למיתה' דקאמר, דוקא לזמן לא מועט ממש, כגון שקושר בע"ח לדופן סוכתו, שפעמים מכין סוכתו ימים רבים קודם החג, וגם אולי שם חשש מיתה גדול יותר, מפאת עשייתו כדופן. משא"כ בנוד, שכשיגיע למקום כלים סתורים (או לאחר השבת), יפריש מיד מעשרותיו, ולכן לא חשש שם למיתה. וצ"ע ובדיקה בדברי הראשונים).

דף כט

הערות ובאורים בפשט

'איכא בנייהו שליח מתנה... ושמואל אמר: מתנה הרי היא כגט' – מבואר כאן, למאן דאמר 'מילי לא מימסרן לשליח', גם בשטרי ממון, אין יכולים לשלוח לומר לאחרים לכתוב שטר, אלא הם בעצמם צריכים לכתוב.

ויש להבין, הלא אין שום דינים ותנאים בכתיבת שטר ממוני, שהרי אין בו דין 'לשמה' כבגט, ואין צריך שייכתב בצווי בעל השטר דוקא, ואפילו מצאו באשפה וחתמו – כשר. ולמה צריך שדוקא אלו שצויה הבעל להם, שהם יכתבו ולא אחר? ועל כרחנו לפרש שהדיון כאן אינו אלא ביחס לחתימות העדים ולא לכתיבה.

ואולם הרמב"ם (הל' זכיה ומתנה פ"ד) והשו"ע (ח"מ רמד) כתבו דין זה גם לענין הכתיבה. וצריך לומר שטעמם מצד שמקפיד שדוקא הם יכתבו ולא אחר. (עפ"י חידושי הגר"ח הלוי – הל' אישות ג, יח). וב'נתיבות המשפט' (שם. הובא לעיל) דחה סברא זו, וחידש מכאן שגם בשאר שטרות יש דין כתיבת בעל השטר, וכבר תמהו על דבריו האחרונים (ע' לעיל. וע"ע בפני יהושע כאן שצידד כן).

'כי פליגי היכא דאמר ליה שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא, ואז איהו ויהיב לה גיטא והדר שקל מינה חפץ – רבי יוחנן פוסל'... – אף על פי שיש צד שלא הקפיד אלא שלא ישאיר החפץ אצל האשה, ועוד, הרי סוף סוף נטל ממנה את החפץ אחר נתינת הגט, ואפילו הכי, כיון שבשעת נתינת הגט ליד האשה, שינה מדברי הבעל, בטלה השליחות כולה. וכן נפסק להלכה.

ומכאן פסק המהרי"ק (בשרש כז) על שכיב מרע ששלח שליח להוליך גט לאשתו, שיתן לה בתנאי שאם לא מתי מכאן ועד ראש השנה העתיד לבוא – לא יהא גט וכו', ונתן לה השליח ללא שהתנה עמה. אף על פי שאחרי מסירתו אמר לה השליח תנאי זה, וגם לבסוף מת אותו אדם, ונמצא התנאי לא מעלה ולא מוריד לגביו, אף על פי כן – פסק – אין זה גט כלל, שבטלה השליחות, לפי שלא קיים השליחות באופן מדויק. וזקוקה אשה זו לחליצה מאחיו. (יחי נפשי כי דקדקתי לעיני ולראות האם ימצא שום צד להתיר האשה בלי חליצה, כי העבודה, מאד קשה בעיני עיגונה, אבל מה אעשה... – לשון המהרי"ק). (וע' או"ש הל' גירושין ט, לח).

(ע"ב) 'אמר להו רב ספרא, והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא' – רש"י ועוד ראשונים פרשו שהשאלה היא, שכיון שלא ניתן לגירושין אלא למסור הגט לאבא בר מניומי, אין בכחו למנות שליח אחר להעביר לו את הגט (ועתוס' לעיל כד. ד"ה אימר).

וכבר תמהו (הפני יהושע, וכבר שאל כן הריטב"א) מדוע אין בכחו לעשות שליח לגבי אותה שליחות שאליה נשלח, היינו, למסירת הגט לאבא בר מניומי, ככל שליח שעושה שליח. ואין לומר לפי שאין בשליחותו שום דין שליחות, שאינו אלא העברת הגט לאחר, והרי זה 'מעשה קוף' בעלמא – אין לומר כן, שאם כן, לא יועיל גם כשימסור הוא עצמו לאבא בר מניומי, שהרי צריך שהנתינה תתחס לבעל, ד'נתן בידה' כתיב.

ומפני שאלה זו פרש הריטב"א (בשם הר"ר פנחס הלוי, אחיו) את שאלת הגמרא באופן אחר: שכיון שאינו ניתן לגירושין אלא להעברת הגט, לא מועיל שיאמר 'בפ"נ ובפ"נ', גם אם יתן לאבא בר מניומי

עצמו, שלא תקנו כן אלא לשליח הגירושין. (וכן פסק התשב"ץ – הביאורו הפוסקים באה"ע קמב. וכ"פ שם הב"ש (סקכ"ד). והמהר"ט (הובא בפ"ת שם) וה"תורת גיטין' ועוד פוסקים הקשו על שיטה זו מסוגיתנו, שמוכח כאן שמועילה אמירת בפ"נ גם בשליח שניתן למסור הגט לאדם אחר. אכן, כ"ז לפרוש רש"י, אבל להריטב"א, הרי מבואר כאן להפך, שזוהי אכן שאלת הגמרא. וע"ע במאירי; אג"מ אה"ע ח"א קמג; שערי שמועות).

ובהסבר שיטת רש"י, כתב ב'קצות החושן' (רמד,ב) לבאר על פי שיטת הקדוש מרדוש (מובא במרדכי רפ"ב דקדושין), שהעושה שליח להולכה לקדש אשה ומסר לו טבעת לקדשה, אינו השליח עושה שליח אחר, משום 'מילי לא מימסרן לשליח', שאינו דומה לשליח הגט, כיון שבגט שהאשה מתגרשת בעל כרחה, ויכול השליח לעשות כן, אין הדבר נחשב ל'מילי', מה שאין כן במקום שאין הכל ביד השליח, שאולי לא תאבה האשה. אף כאן, כיון שאבא בר מניומי יכול הוא שלא לקבל את הגט, הרי זה כ'מילי' שאין שליח יכול לעשות שליח.

ובדרך אחרת יש לפרש (אף לשיטת החולקים על הקדוש מרדוש): הרי עיקר שליחותו היא למנות שליח אחר, את אבא בר מניומי, ומסירת הגט לו אינה אלא פרט צדדי 'טכני', שאין לה שייכות לעיקר השליחות. וגם, העברת הגט בעצמה, אין אנו צריכים בשבילה לדין 'שליחות' שיתייחס הדבר עבור המשלח. ולכן, נשאר הדבר בגדר 'מילי' שאינו יכול לעשות שליח נוסף. (עפ"י חידושי חתם סופר כאן; שיעורי הגר"ל בלך – נדפסו בכצאן יוסף, גיטין א').

עוד זאת, מוכח מכאן שגילוי דעת מצד הבעל שחפץ בגירושין, אין זה מחשיב הדבר ל'זכות' עבורו, שיהא אפשר לגרשה מדין זכיה לבעל. שהרי הבעל גילה דעתו במפורש שנוח לו שאבא בר מניומי יהא שלווחו לגרש את אשתו, ואפילו הכי, אם הגיע הגט לידו על ידי שליח שני ולא ע"י שליח הבעל הראשון – לא יכול לגרשה, ואין אומרים שיועיל מדין 'זכיה'. וכאשר האריך להוכיח זאת הגר"ש"ז אויערבך שליט"א (ב'מנחת שלמה' עט. אודות שליח ב"ד שנתמנה בחו"ל להיות שליח להולכת גט ומת פתאום, שאין לאחר ליתן לה הגט מדין 'זכין לאדם שלא בפניו').

ככתבם וכלשונם'

'... וליכא למימר דילמא האי רבי יחיאל לא ידע דין זה דאין השואל רשאי להשאל, דאטו כולי עלמא דינא גמירי – הא לאו מילתא היא, דאע"ג דלשאר דינים הוה מצינן למימר דלאו כולי עלמא דינא גמירי, אבל דין זה שאין השואל רשאי להשאל כולי עלמא גמירי, דהכי משמע בפרק כל הגט, דאמר ריש לקיש כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאל ואין השוכר רשאי להשכיר, אמר ליה רבי יוחנן זו אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותה וכו' – משמע בהדיא דכולי עלמא גמירי דין זה'. (שו"ת צמח צדק, קו)

(וע"ע בשו"ת מהר"ק (ו. ד"ה ומה שכתב מר) שהוכיח מכ"מ, וכן ממשמעות סוגיתנו, שדין זה הוא 'אפילו אם היה השומר הראשון קל שבקלים והשני אדיר שבאדירים').

פרפראות לחכמה

'ההוא גברא... אמר רבא... איכסיף, לסוף איגלאי מילתא דארסה הואי' – כבר ציין הגאון רבי עקיבא איגר לשלשה מקומות נוספים, שבהם הורה רבא הוראה למעשה, ושאלוהו על כך, ו'איכסיף' ולבסוף הוברר פרט מסוים במעשה שאירע, ואיגלאי מילתא שלאמיתו של דבר, הוראתו היתה נכונה. ומצינו מקום נוסף כעין זה, בבבא מציעא פא: וכן מצינו (שם בע"א) מקרה כזה אצל

תלמידו – רב פפא . והלא דבר הוא; –

ועומק הענין, באר הרבי מאיזביצ'א (ע' מי השילוח' ח"א פר' שופטים, ובליקוטי הש"ס – יומא. וכן מבואר אצל תלמידו הר"צ הכהן זצ"ל – 'פרי צדיק' פרשת ראה, ז) על פי המסופר בגמרא בנדרים (כה.) על אותם שני אנשים שבאו לפני רבא לדון, שאחד תבע את חברו שחייב לו מעות, וכפר הלה בכל (בשקר), וכשבא הנתבע להשבע ולהפטר, מסר את הקנה שעליו היה נשען, לבעל דינו, ומעותיו של חברו היו בתוכו, רגז הלה ושבר את הקנה ונשפכו המעות, והתבררה האמת. ומעשה זה קראוהו בגמרא 'קניא דרבא' – שזכה רבא שהדינים שבאו לפניו, מלבד שהיו על פי דין אמת, כפי כללי ההלכה, התבררו גם כ'אמת לאמיתו' – היינו, שמן השמים סייעו בידו שהזכאי בדין אכן היה הזכאי האמיתי. וכן בכל אותם מקומות שרבא הורה בהתחלה כאילו בטעות, התגלו לבסוף שהיו אלו הוראות 'לאמיתתן' – שלא נכשל בדבר הלכה אליבא דאמת. (ועל ענין ה'איכסיף' – ע' בפרי צדיק שם).

(וכתב עוד שם, שזה הטעם שאסרה תורה לדון בדיני העכו"ם, אף כאשר תואמים הם לדין תורה, שסייעתא זו, לכיין אל האמת, אין להם. ותכונה זו, לדון 'דין אמת לאמיתו' – נתייחד בה שבט יהודה, 'אך לפי הנראה היה רבא משבט יהודה, שהיה מריח והרגיש שהדין אמת לאמיתו הוא שזה הכופר הכל חייה, והיה מיצר לו שדן דין אמת אבל לא לאמיתו, ואיסתעי' ליה משמיא שנשבר הקניא, ואסיק ל' שמעתתא אליבא דהלכתא' ע"ש עוד שלעתיד לבוא יתגלה אור זה אצל בן דוד במהרה בימינו, אמן).

דף ל

ז'אף על גב דלא אתו לידיה? אמר רב: במכרי כהונה ולויה' – רש"י מפרש, שאינו רגיל לתת מעשרותיו אלא להם, ולכך כל שאר הכהנים מסיחים דעתם ממנו, וכאילו הגיעו המתנות לידיהם של המכרים. (וכן שיטת המהרי"ל בתשובה – הביאו בקצות החושן סוף סי' רעח).

ויש לבאר דבריו, שהמתנות ניתנו לכהנים 'חלף עבודתם', וכשכירות הפועלים הם, שיש להם זכות ממונית במתנות (ע' בקצות החושן ונתיבות המשפט – רמג), ואילו היה בעולם כולו כהן אחד בלבד, היה זוכה בהן כדין שכירות שאינה צריכה קנין. ועל כן, במכרים, שהשאר מסיחים את דעתם, ממילא זכו בהם המכרים.

(ובזה יש להבין את סברת התוס' (בקידושין) שקנין 'אגב' שאינו אלא מדרבנן, מועיל לקיים מצות 'נתינה' דאורייתא במתנות כהונה). (עפ"י אחיעזר ח"ב מו, ט; פרי יצחק מט)

הסבר אחר ב'מכרי כהונה' כתבו התוס' (בבבא בתרא קג: וכ"כ במדרכי כאן): שכיון שרגיל ליתנם למכריו, הרי זה כאילו הבטיחם לתת להם גם בעתיד, ושוב אסור לו לחזור בו משום 'מחוסר אמנה', כדין האומר לחבירו לתת לו מתנה מועטת (שאף מתנות כהונה, שאין לו בהם אלא טובת הנאה, נחשבות לעולם כמתנה מועטת), שאסור לו לחזור בו (ע' שו"ע חו"מ רצ, ח). ולכן הגם שיכול הוא לחזור בו, כל עוד לא חזר – הכהן הוא המוחזק. (וע' בסברא זו בקצות החושן סוף סי' רעה; רד, ג).

ויש לשאול לשיטתם, מדוע הוצרכנו כאן להעמיד במכרים, הלא מדובר כאן כשבא בהסכם עם הלוי או הכהן, וכבר מצד זה יש כאן משום 'מחוסר אמנה'?

ויש להוכיח משאלה זו, כדברי הרא"ש בתשובה (קב) שאין אומרים 'מחוסר אמנה' אלא בדברים ששיך בהם קנין, אבל בדברים שגם קנין גמור לא יועיל בהם, אין בחזרתם משום 'מחוסר אמנה'. ולכן, משום האמירה לבדה מותר לו לחזור, כי הרי לא באו הפירות לעולם, ולכן הוצרכנו להעמיד ב'מכרי כהונה' שאז כאילו ההבטחה קיימת ועומדת כל הזמן, גם לאחר שכבר באו הפירות לעולם,